УДК 341.3

Ю.О. Саєнко,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О. І. Процевського
https://orcid.org/0000-0002-0798-5370

УДАРИ ПО ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНИ: КВАЛІФІКАЦІЯ ЗА МІЖНАРОДНИМ ГУМАНІТАРНИМ ПРАВОМ ТА ІНДИВІДУАЛЬНА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Анотація. У статті досліджується правова кваліфікація ракетних і дронових ударів Російської Федерації по енергетичній інфраструктурі України за нормами міжнародного гуманітарного права та перспективи притягнення винних до індивідуальної кримінальної відповідальності. На основі Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, Римського статуту Міжнародного кримінального суду, звичаєвого МГП і практики Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії (МКТЮ) проаналізовано критерії віднесення енергетичних об'єктів до військових цілей, застосування принципів розрізнення, пропорційності та застережних заходів. Розглянуто ордери Міжнародного кримінального суду щодо С. Шойгу та В. Герасімова. Оцінено стан імплементації відповідних норм у кримінальному законодавстві України після ратифікації Римського статуту, зокрема, проблему бланкетного характеру статті 438 Кримінального кодексу України. Зроблено висновок, що системні масовані удари по енергетичній інфраструктурі, як правило, несумісні з МГП, а національне законодавство потребує конкретизації складів воєнних злочинів.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право; енергетична інфраструктура; військова ціль; принцип розрізнення; пропорційність; Міжнародний кримінальний суд; воєнні злочини; стаття 438 КК України.

Постановка проблеми. Починаючи з 2022 року, Російська Федерація здійснює масовані ракетні та дронові удари по українських електростанціях, підстанціях і магістральних мережах. Наслідками цих ударів є тривалі відключення електро-, тепло- та водопостачання, які найтяжче відчуває цивільне населення, передусім узимку. Правова оцінка таких ударів не вичерпується загальною тезою про заборону нападів на цивільні об'єкти. Енергетична система одночасно обслуговує і побутові, і оборонні потреби, тому постає питання про межі її законного ураження. Як зазначає М. Шмітт, удари по енергетичній інфраструктурі можуть бути протиправними, і багато з них безперечно такими є, проте протиправними автоматично вони не є [1].

У червні 2024 року Міжнародний кримінальний суд (МКС) видав ордери на арешт колишнього міністра оборони РФ С. Шойгу та начальника Генерального штабу В. Герасімова за удари по українській енергетичній інфраструктурі [2]. Водночас Римський статут набув чинності для України лише 1 січня 2025 року [3], і національне кримінальне законодавство перебуває на етапі імплементації його положень.

https://doi.org/10.34142/23121661.2026.43.31

Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International

Аналіз останніх публікацій. Питання правового режиму енергетичних об'єктів у збройному конфлікті в Україні висвітлюються передусім у зарубіжній аналітиці, тоді як українська доктрина зосереджена переважно на гармонізації національного законодавства з міжнародним кримінальним правом. М. Шмітт аналізує критерії військової цілі щодо електроенергетики й наголошує на потребі перевірки статусу кожного об'єкта [1; 4]; Міжнародна федерація за права людини (FIDH) підкреслює цивільний характер уражених об'єктів [5]; загальні положення про ведення бойових дій і військові об'єкти розкрито в працях Й. Дінштайна та М. Сассолі [6; 7]. Проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в Україні після ратифікації Римського статуту досліджує К. Задоя [8]; питання зворотної дії нових норм обговорювалося й у позиції судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду [9]. Водночас комплексне дослідження, що поєднує кваліфікацію ударів по енергетиці за МГП, практику МКС та аналіз ст. 438 КК України, відсутнє.

Мета статті – з'ясувати, за яких умов удари по енергетичній інфраструктурі порушують МГП і як такі порушення можуть тягти за собою індивідуальну кримінальну відповідальність. Для цього необхідно: 1) визначити критерії, за яких енергетичні об'єкти можуть вважатися військовими цілями; 2) оцінити удари відповідно до принципів розрізнення, пропорційності та застережних заходів; 3) проаналізувати підстави кримінальної відповідальності у практиці МКС та в контексті українського законодавства.

Виклад основного матеріалу. Визначення того, чи належить енергетична інфраструктура до категорії цивільних об'єктів або може вважатися законною військовою ціллю, потребує звернення до базового поняття «військового об'єкта». Вихідною точкою для такого аналізу є нормативне визначення, закріплене у ст. 52(2) Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року (ДП I) [10], учасниками якого є і Україна, і Російська Федерація. Воно відображає й звичаєву норму (правило 8 дослідження Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) зі звичаєвого МГП) [11]. Об'єкт є військовим лише за двох кумулятивних умов: по-перше, він за своїм характером, розташуванням, призначенням або використанням робить ефективний внесок у військові дії; по-друге, його повне чи часткове руйнування, захоплення або нейтралізація за конкретних обставин дає явну військову перевагу [10, ст. 52(2)]. Якщо виникають сумніви щодо того, чи використовується об'єкт, що зазвичай слугує цивільним потребам, для військових цілей, слід презюмувати, що ні [10, ст. 52(3)].

Електроенергетичні об'єкти за своїм характером не є військовими: вони забезпечують насамперед цивільні потреби - лікарні, водогони, опалення, побут. Військовою ціллю вони можуть стати за критеріями «місцезнаходження», «призначення» або «використання», наприклад, якщо підстанція живить військову базу чи залізничну ділянку, що обслуговує логістику збройних сил. Подвійне використання саме по собі не робить об'єкт військовою ціллю: необхідно довести, що саме цей об'єкт робить ефективний внесок у військові дії, а його нейтралізація за конкретних обставин дає явну військову перевагу. Якщо ж обидві умови ст. 52(2) виконано, об'єкт підлягає ураженню як військова ціль, а цивільне населення захищають уже принципи пропорційності та застережних заходів. Показово, що вже у проєкті правил МКЧХ 1956 р. серед військових

об’єктів фігурували установки, які забезпечують енергією переважно потреби національної оборони [1]; проте чинна ст. 52(2) ДП I орієнтується на ефективний внесок об’єкта у військові дії, а не на частку військового споживання. Широке тлумачення, яке поширює поняття військової цілі на об’єкти, що лише опосередковано підтримують економічну здатність противника вести війну, не знаходить підтримки у більшості держав та експертів [1].

Принципово, що оцінка здійснюється щодо кожного об’єкта окремо. Навіть якщо окремі підстанції чи електростанції відповідають критеріям військової цілі, це не робить законною ціллю всю енергосистему. Ст. 51(5)(a) ДП I забороняє розглядати як єдину військову ціль кілька чітко розділених і відмінних військових об’єктів, розташованих у місті чи іншому районі зі значною концентрацією цивільних осіб [10]. Хоча ця норма стосується бомбардувань міст, селищ та інших районів зі значною концентрацією цивільних осіб, її логіка, на нашу думку, значною мірою релевантна й для серій ударів по розосереджених елементах мережі. Окремо слід розрізняти мотив і військову перевагу. За аналізом М. Шміт-та, якщо метою ударів є вплив на моральний дух цивільного населення, малоймовірно, що сторона, яка завдає удару, належним чином перевіряє цілі як військові об’єкти, чого вимагає ст. 57(2)(a)(i) ДП I [4]. Тиск на населення чи уряд шляхом позбавлення тепла і світла не є «військовою» перевагою в розумінні ст. 52(2).

У доктрині та правозахисній аналітиці позиції відрізняються за акцентами. М. Шмітт доходить обережного висновку, що такі удари можуть бути, але не завжди є незаконними [1]. Міжнародна федерація за права людини (FIDH), навпаки, вважає, що уражені енергетичні об’єкти є цивільними й не відповідають визначенню військової цілі, а відтак удари порушують МГП і можуть кваліфікуватися як воєнні злочини [5]. Різниця, ймовірно, пояснюється методологією: перший підхід вимагає перевірки статусу кожного об’єкта, другий акцентує на характері серії ударів загалом. Для кримінального переслідування, на нашу думку, значення мають обидва підходи: склад ст. 8(2)(b)(ii) Римського статуту потребує встановлення характеру конкретного об’єкта та обізнаності виконавця, а оцінка явної надмірності за ст. 8(2)(b)(iv) неминуче враховує сукупні наслідки кампанії ударів.

Додатково слід враховувати ст. 54(2) ДП I, яка забороняє нападати на об’єкти, необхідні для виживання цивільного населення, зокрема споруди питної води, з конкретною метою позбавити населення їх життєзабезпечувальної цінності, та ст. 56, яка охороняє греблі, дамби й атомні електростанції навіть тоді, коли вони є військовими об’єктами, якщо напад може спричинити вивільнення небезпечних сил і тяжкі втрати серед цивільного населення [10]; остання норма стосується й гребель гідроелектростанцій. Електромережі у ст. 54(2) прямо не названі, а її застосування вимагає доведення спеціальної мети, проте виведення мереж з ладу паралізує водопостачання, опалення та роботу лікарень, що має враховуватися при оцінці пропорційності ударів.

Принципи розрізнення, пропорційності та застережних заходів є ключовими орієнтирами міжнародного гуманітарного права: навіть законна військова ціль не звільняє сторону, що здійснює напад, від обов’язків, які випливають із цих принципів. Принцип розрізнення (ст. 48, 51(2), 51(4), 52(1) ДП I) забороняє спрямовувати напади проти цивільного населення та

цивільних об'єктів, а також здійснювати невибіркові напади [10]. Ст. 51(2) окремо забороняє акти насильства чи погрози ним, основною метою яких є тероризування цивільного населення. Ця заборона має звичаєвий характер (правило 2) [11], а її порушення було кваліфіковано як злочин у справі Галича в Міжнародному кримінальному трибуналі щодо колишньої Югославії (МКТЮ) [12]. Для такої кваліфікації необхідно довести умисел саме поширити терор як основну мету, тож намір підірвати стійкість населення сам по собі їй не тотожний. Якщо ж удари по енергетиці систематично припадають на період найнижчих температур і докази свідчать про намір тероризувати населення, така кваліфікація може розглядатися за ст. 51(2). Слід зауважити, що Римський статут не містить окремого складу терору, і ордери МКС його не охоплюють.

Принцип пропорційності (ст. 51(5)(b), 57(2)(a)(iii) ДП I; правило 14) забороняє напади, від яких можна очікувати випадкових втрат серед цивільного населення чи пошкодження цивільних об'єктів, надмірних порівняно з очікуваною конкретною і безпосередньою військовою перевагою [10; 11]. Ключова проблема полягає в урахуванні не лише безпосередньої, а й передбачуваної опосередкованої шкоди: виведення з ладу лікарень, насосних станцій і систем опалення спричиняє смерті й страждання за межами ураження. Оскільки оцінка стосується шкоди, яку можна передбачити, командир, що планує серію ударів по підстанціях узимку, має враховувати й такі наслідки. Варто зазначити, що, за висновком Палати попереднього провадження II МКС, удари були спрямовані проти цивільних об'єктів, а щодо тих установок, які на відповідний момент могли бути військовими об'єктами, очікувана шкода для цивільного населення була явно надмірною порівняно з очікуваною військовою перевагою [2].

Застережні заходи (ст. 57 ДП I) покладають на сторону, що здійснює напад, обов'язок вжити всіх практично можливих заходів, щоб переконатися, що цілі є військовими об'єктами (ст. 57(2)(a)(i)); обрати засоби і методи, які мінімізують випадкову шкоду (ст. 57(2)(a)(ii)); скасувати чи призупинити напад, якщо стає очевидною його диспропорційність (ст. 57(2)(b)); завчасно й ефективно попередити цивільне населення, якщо обставини дозволяють (ст. 57(2)(c)); а за можливості вибору між кількома військовими цілями обрати ту, напад на яку становить найменшу небезпеку для цивільних (ст. 57(3)) [10]. Масованість і повторюваність ударів по однотипних об'єктах за відсутності попереджень та за очевидно передбачуваних наслідків для цивільних є, на нашу думку, непрямими ознаками невиконання цих обов'язків.

Важливо, що ці стандарти не залежать від взаємності. Порушення однією стороною не звільняє іншу від обов'язків, а ст. 51(6) ДП I забороняє напади на цивільне населення як репресалії [10]. Відповідно, ті самі критерії застосовуються і до ударів Збройних сил України по об'єктах на території РФ: законність кожного удару оцінюється за статусом конкретної цілі та за дотриманням принципів пропорційності й застережних заходів.

Індивідуальна кримінальна відповідальність є одним із фундаментальних інструментів реалізації норм міжнародного гуманітарного права. Юрисдикція МКС щодо ситуації в Україні ґрунтується на деклараціях України за ст. 12(3) Римського статуту [13] і не залежить від того, що Російська Федерація не є державою-учасницею. Водночас Україна ратифікувала Статут із декларацією за

ст. 124, відповідно до якої протягом семи років після набрання Статутом чинності для України МКС не здійснює юрисдикції щодо воєнних злочинів, вчинених її громадянами [3]; це має значення для оцінки перспектив переслідування за удари Збройних сил України. Палата попереднього провадження II МКС дійшла висновку про наявність розумних підстав вважати Шойгу і Герасімова відповідальними за ракетні удари по українській електроенергетичній інфраструктурі щонайменше з 10 жовтня 2022 р. до 9 березня 2023 р. [2]. Йдеться про воєнні злочини: напад на цивільні об'єкти (ст. 8(2)(b)(ii) Римського статуту) та заподіяння надмірної випадкової шкоди цивільним особам чи об'єктам (ст. 8(2)(b)(iv)), а також про злочин проти людяності у формі інших нелюдських дій (ст. 7(1)(k)) [2; 14]. Щодо останнього, Палата дійшла висновку, що ймовірна кампанія ударів становила лінію поведінки, яка полягала в багаторазовому вчиненні діянь проти цивільного населення на виконання державної політики, тобто відповідала контекстним елементам ст. 7 [2]. Індивідуальна відповідальність, за висновком Палати, ґрунтується на спільному вчиненні діянь та/або через інших осіб (ст. 25(3)(a)), віддаванні наказів (ст. 25(3)(b)) та невжитті належного контролю над підлеглими силами (ст. 28) [2].

Склади ст. 8(2)(b)(ii) та (iv) мають різну природу. Перший вимагає довести, що об'єкт не був військовою ціллю, тобто ґрунтується на аналізі статусу об'єкта, наведеному вище. Другий вимагає доведення того, що виконавець усвідомлював очікувану випадкову шкоду і що вона була «явно надмірною» щодо очікуваної конкретної і безпосередньої загальної військової переваги. Це вищий поріг, ніж у ст. 51(5)(b) ДП I, де йдеться про «надмірність» [10; 14]. Поєднання обох складів зі ст. 7(1)(k) дає змогу охопити як ураження об'єктів, що не є військовими, так і удари по об'єктах, які могли бути законною ціллю, але спричинили недопустиму шкоду; проте кваліфікація за ст. 7(1)(k) додатково потребує доведення контекстних елементів – поширеного чи систематичного нападу на цивільне населення на виконання державної політики.

Практична реалізація ордерів обмежена: МКС не має власної поліції, і арешт залежить від держав-учасниць, зобов'язаних співпрацювати із судом [13]. Проте ордери обмежують можливості пересування підозрюваних і мають орієнтувальне значення для національних юрисдикцій, хоча й не є для їхніх судів обов'язковими. Практика МКТЮ, зокрема справа Стругара про обстріл Старого міста Дубровника [14; 15], хоча й стосується іншого типу об'єктів, підтверджує, що напад на цивільних осіб та цивільні й культурні об'єкти тягне індивідуальну кримінальну відповідальність за звичаєвим правом.

Верховна Рада України ратифікувала Римський статут 21 серпня 2024 р. [16]; для України він набув чинності 1 січня 2025 р. [3]. Закон № 4012-IX від 9 жовтня 2024 р., що набув чинності 24 жовтня 2024 р., змінив КК та КПК України з метою імплементації Статуту [17], зокрема, доповнивши КК нормами про злочини проти людяності.

Воєнні злочини в українському праві й надалі криміналізовані ст. 438 КК, яка визначає окремі діяння (зокрема, жорстоке поводження з військовополоненими чи цивільним населенням, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом) і містить застереження про «інші порушення законів та

звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». Така бланкетна конструкція не потребує переліку кожного діяння, проте породжує проблеми [8]. По-перше, диспозиція не конкретизує, чи охоплює вона напад на цивільні об'єкти та диспропорційні напади і який рівень суб'єктивного ставлення (умисел, знання) потрібен. По-друге, відсилання лише до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, означає, що звичаєві норми, на які спирається ця стаття (правила 2, 8, 14), прямо не охоплені; критерії військової цілі та поріг надмірності доводиться виводити з ДП I (ст. 52(2), 51(5)(b)), де поріг «надмірності» нижчий за «явну надмірність» ст. 8(2)(b)(iv) Римського статуту. Застосування ж самого Римського статуту через ст. 438 є дискусійним, оскільки його ст. 8 має юрисдикційний, а не матеріально-правовий характер [8]. Усе це ускладнює дотримання принципу законності. По-третє, питання зворотної дії стосується насамперед нових норм – ст. 442-1 та 31-1 КК, — які за відсутності спеціального положення про зворотну дію не можуть застосовуватися до діянь, вчинених до набрання ними чинності; позиції щодо цього різняться [8; 9]. Удари 2022–2023 рр. можуть кваліфікуватися за ст. 438, чинною від 2001 р., без проблеми зворотної дії.

На нашу думку, для ефективного переслідування ударів по енергетичній інфраструктурі доцільно: 1) прямо передбачити в КК склади, що відповідають ст. 8(2)(b)(ii) та (iv) Римського статуту, тобто умисний напад на цивільні об'єкти та умисний напад із усвідомленням явно надмірної випадкової шкоди; 2) закріпити визначення військового об'єкта шляхом відсилання до ст. 52(2) ДП I; 3) забезпечити практику документування кожного удару окремо: статусу об'єкта, його фактичного використання, наслідків для цивільних, включно з опосередкованими. Саме така фіксація дозволяє довести ознаки складу злочину.

Висновки. 1. Енергетична інфраструктура не має загального імунітету, але й не є «за своєю природою» військовою ціллю. Статус кожного об'єкта визначається за ст. 52(2) ДП I, сумніви тлумачаться на користь цивільного статусу, а мета впливу на цивільне населення не є військовою перевагою. Об'єкт подвійного призначення стає військовою ціллю лише за наявності обох умов цієї норми, і навіть тоді цивільне населення захищають принципи пропорційності та застережних заходів. 2. Систематичні масовані удари по енергосистемі, що позбавляють населення тепла, води та медичної допомоги, як правило, несумісні з принципами розрізнення, пропорційності та застережних заходів. Навіть законна ціль не знімає з нападника цих обов'язків. 3. Ордери МКС від 24 червня 2024 р. свідчать, що, на думку Палати попереднього провадження II, є розумні підстави вважати такі дії воєнними злочинами та злочинами проти людяності, а відповідальність може покладатися на вище військове керівництво; вину не встановлено. 4. Українське кримінальне законодавство потребує деталізації ст. 438 КК та узгодження зі ст. 8(2)(b)(ii) і (iv) Римського статуту. Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінкою опосередкованої шкоди та стандартами доказування за такими складами.

Конфлікт інтересів. Авторка декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження – фінансового, особистого, авторського чи іншого, який міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Політика використання штучного інтелекту. Авторка декларує, що під час створення даної роботи не використовувала методи штучного інтелекту.

Література

1. Schmitt M. Ukraine Symposium - Attacking Power Infrastructure under International Humanitarian Law. Articles of War: Lieber Institute West Point. 2022. URL: https://lieber.westpoint.edu/?p=17435.
2. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Sergei Kuzhugetovich Shoigu and Valery Vasilyevich Gerasimov: Press release. International Criminal Court. 25.06.2024. URL: https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-sergei-kuzhugetovich-shoigu-and.
3. Rome Statute of the International Criminal Court: Ukraine: Ratification: Depositary Notification C.N.440.2024. United Nations Treaty Collection. 2024. URL: https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2024/CN.440.2024-Eng.pdf.
4. Schmitt, M. Ukraine Symposium – Further Thoughts on Russia's Campaign against Ukraine's Power Infrastructure. Articles of War: Lieber Institute West Point. 2022. URL: https://lieber.westpoint.edu/further-thoughts-russias-campaign-against-ukraines-power-infrastructure/.
5. Ukraine: Russia's attacks against energy infrastructure violate international humanitarian law: Position paper. FIDH. 2022. URL: https://www.fidh.org/en/region/europe-central-asia/ukraine/russia-attacks-against-energy-infrastructure-ukraine.
6. Dinstein Y. The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. URL: https://assets.cambridge.org/97810090/98762/frontmatter/9781009098762_frontmatter.pdf.
7. Sassòli M. International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare. Cheltenham: Edward Elgar, 2019. URL: https://www.researchgate.net/ publication/ 348780216_Marco_Sassoli_International_Humanitarian_Law_Rules_Controversies_and_Solutions_to_Problems_Arising_in_Warfare_Edward_Elgar_Publishing_Cheltenham_2019_pp_720.
8. Задоя К. Хроніки народження одного карго-культу: як та чому процес гармонізації українського кримінального законодавства з міжнародним кримінальним правом рухається у неправильному напрямку. Центр громадянських свобод. 2024. URL: https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/hroniky-narodzhennya-odnogo-kargo-kultu.pdf.
9. Ретроактивне застосування кримінального закону у справах про міжнародні злочини має оцінюватися з урахуванням норм міжнародного права – суддя ККС ВС. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1990312/.
10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I): Протокол від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
11. Henckaerts J.-M., Doswald-Beck L. Customary International Humanitarian Law. Vol. I: Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. URL: https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl.
12. Prosecutor v. Stanislav Galić: Judgement (Appeals Chamber): Case No. IT-98-29-A. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 30.11.2006. URL: https://cld.irmct.org/assets/filings/Judgement-Galic.pdf.
13. Римський статут Міжнародного кримінального суду: Статут від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
14. Prosecutor v. Pavle Strugar: Judgement (Trial Chamber II): Case No. IT-01-42-T. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 31.01.2005. URL: https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icty/2005/64231.
15. Prosecutor v. Pavle Strugar: Judgement (Appeals Chamber): Case No. IT-01-42-A. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 17.07.2008.
16. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text.

17. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 09.10.2024 № 4012-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20.

STRIKES ON UKRAINE'S ENERGY INFRASTRUCTURE: QUALIFICATION UNDER INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW AND INDIVIDUAL CRIMINAL RESPONSIBILITY

Y. Sayenko

Abstract. The article examines the legal qualification of Russian missile and drone strikes on Ukraine's energy infrastructure under international humanitarian law and the prospects of individual criminal responsibility for them. Drawing on Additional Protocol I to the Geneva Conventions, the Rome Statute of the International Criminal Court, customary IHL and the case law of the ICTY, the author analyses the criteria for classifying energy facilities as military objectives under Article 52(2) of Additional Protocol I. It is argued that the dual-use character of power facilities does not by itself make them a military objective: each object must be assessed individually, doubt is resolved in favour of civilian status, and the aim of undermining civilian morale or of depriving the population of heating and electricity cannot constitute a definite military advantage. Even where an object does meet the definition, civilians remain protected by the principles of proportionality and precautions in attack. The article further considers the application of the principles of distinction, proportionality and precautions in attack, with particular attention to the foreseeable indirect (reverberating) effects of strikes on the civilian population during the winter period. The practice of the International Criminal Court is analysed, in particular the arrest warrants of 24 June 2024 against S. Shoigu and V. Gerasimov for the war crimes under Article 8(2)(b)(ii) and (iv) and the crime against humanity of inhumane acts under Article 7(1)(k) of the Rome Statute. The author also assesses how these norms are implemented in Ukrainian criminal law after the ratification of the Rome Statute and the adoption of Law No. 4012-IX, and notes the semi-blanket nature of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine. The article concludes that systematic attacks on power infrastructure are, as a rule, incompatible with IHL and proposes amendments to national legislation.

Conclusions. 1. Energy infrastructure does not enjoy general immunity, nor does it constitute *per se* a military objective. The status of each object must be determined in accordance with Article 52(2) of Additional Protocol I, with any doubts interpreted in favour of civilian status, while the aim of impacting the civilian population cannot be regarded as a legitimate military advantage. A dual-use object becomes a military objective only if both conditions of that provision are met, and even then civilians remain protected by proportionality and precautions. 2. Systematic large-scale strikes against the energy system that deprive the population of heating, water, and medical assistance are, as a rule, incompatible with the principles of distinction, proportionality, and precaution. Even the qualification of an object as a lawful military target does not absolve the attacker from compliance with these obligations. 3. The warrants issued by the International Criminal Court on 24 June 2024 show that, in the view of Pre-Trial Chamber II, there are reasonable grounds to believe that such actions may be qualified as war crimes and crimes against humanity, with responsibility potentially extending to the highest levels of military command; guilt has not been established. 4. Ukrainian criminal legislation requires further elaboration of Article 438 of the Criminal Code and harmonization with Article 8(2)(b)(ii) and (iv) of the Rome Statute. Prospects for future research are linked to the assessment of indirect harm and the evidentiary standards applicable to such offences.

Keywords: international humanitarian law; energy infrastructure; military objective; distinction; proportionality; International Criminal Court; war crimes; Article 438 of the Criminal Code of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції / Received: 31.03.2026.
Прийнята до друку після рецензування / Revised and Accepted: 20.04.2026.
Дата публікації статті / Published: 21.04.2026.